
KRITIKAI SZEMLE

KÖNYVEK

RIPORT ÉS VERS TALÁLKOZÁSA

Gál László: *A nagy utazás*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1986

1960-ban, ötvennyolc évesen, közkedvelt humoristaként, népszerű publicistaként, befutott költőként utazott Gál László, nagy kerülővel, hajón, majd repülőgépen a távoli Ausztráliába, hogy sok esztendő után viszontlássa anyját, bátyját. Tizenhat, főleg keleti országból küldött riportja frissiben a Magyar Szó hasábjain jelent meg, bőrkötésű naplójába jegyzett lírai sorai később verskötetbe kerültek (*Ispiláng*), a rádió pedig az éterbe sugározta *Az éhes hajó* című hangjátékát, szintén a világtársas írói termékét.

Ezeket a többműfajú alkotásokat fogja egybe *A nagy utazás* gyűjtőcímű kötet. A teljesség kedvéért a héthónapos vándorlást beharangozó és az örömteli visszatérést megörökítő alkalmi újságcikkek is helyet kaptak a válogatásban. Az utóbbiak csak megerősítik a könyv dokumentumjellegét. Ezt persze úgy kell értelmezni, hogy a mű sajátos módon dokumentuma egy többretnű alkotási folyamatnak. Annak, hogy a hangyaszorgalommal jegyezgető, önfeledten megnyilatkozó, termékeny publicistát miként váltja fel a jóval szófukarabb, tömörebben fogalmazó, élményeit sűrítő poéta, valamint hogy a riportokban, karcolatokban miként rakódnak le azok a meglátások, gondolatok, érzésszilánkok, amelyek az ihlet magasabb szintjén verssé, illetve hangjátékká formálódtak.

Annak a szerencsés véletlennek eredményeként, hogy költői veretű újságíró ment távoli riportútra, s találkozott számára ismeretlen országokkal, emberekkel, jelenségekkel, egy igen érdekes és a maga módján izgalmas könyv állt össze. Olyan, amely nálunk ritkaságszámba megy, éppen említett rétegződése ötvözete miatt.

Az érdeklődő olvasó mozgalmas, helyenkénti alkalmiságában is magas, tanulságos, élvezetes riportokat, karcolatokat, valamint hangulatos vallomásszerű verseket kap, a kritikus, az irodalombúvár pedig szintén tálcán azt, hogyan szövi át egymást az élmény és az ihlet, a való-

ságábrázolás és az abból lecsapódó költői vízió, a prózai és a lírai vallomás.

A versek szét vannak szórva, azaz a riportok és karcolatok közé ékelődnek, éspedig keletkezésük idejének megfelelően. Ezért mondhatni, hogy az író ezúttal „nyílt kártyákkal játszott”, előbb prózában rögzítette élménytárának adatait, koordinátáit, tényeit, eseményeit, hogy aztán ugyanerről tömör, kifejező, átszellemült lírában valljon, szinte kézzelfoghatóan szemléltesse a költemény születésének eredőit, körülményeit, mozgatóerőit.

Ez az állandó kölcsönhatás, szinte érzékelhető átszövődés mind a próza, mind a poézis javára válik. A három műfaj: a publicisztika, a költészet és a hangjáték posztumusz találkozása tehát — nem véletlenszerűen, hanem éppen azért, mert mindhárom egyidejűleg ugyanabból a forrásból merített — kerek egészet alkot. Ez ellen a szerkesztői párosítás ellen bizonyára a szerzőnek sem lenne semmi kifogása. Már azért sem, mert az útiélmény a riportírást, a riport a versírást, a vers pedig ismét a további prózai kiteljesedést gerjesztette, ösztönözte.

Még egy erénye van ennek a vegyes műfajú, de azért mindenképpen egységes kötetnek: valójában a költő hangváltásának, fejlődésének egyik jelentős állomása. A láthatárt tágító, új ismereteket nyújtó, élményvilágot gazdagító utazás ugyanis új minőségeket hozott Gál László költészetébe. Salaktalanabbá, elmélyültebbé, kifejezőbbé tette lírai megnyilatkozását. Egyúttal publicisztikáját, azaz prózáját is „feltöltötte”, hajlékonyabbá, változatosabbá, nemesebbé tette. Olyan értelemben, mint az már az írás többi jelesének erénye: minél szélesebben átfogja a külvilágot, annál mélyebben vall önmagáról.

A nagy utazás a látó szem számára nyitott könyv. Teljes betekintést ad szerzőjének alkotási folyamatába. Gál László ugyanis megengedte magának azt, hogy a gyorsan felépített riportéptményein otthagya az állványokat: hadd lássék, hogyan is csinálta. Szinte jelzi következő húzásait: most élcelődöm, most honvágy gyötör, most a maró szatíra eszközához nyúlok, most képes kifejezéssel élek. Váratlan fordulattal, de pontosan kiszámítva a hatást, szedi elő gazdag alkotói kincs-tárából az éppen odaillo műfajkelléket. Az élcet, a humort például egy negyvenméteres bambusz láttán: „Micsoda gyönyör lenne egy ilyen botocskával a Duna-parton vagy a csónakban üldögélni.” Tovább, amikor sorra bemutatja útítársait, akik vele utaznak a hajón, az egyiket közülük így jellemzi: „Szőke, alighanem festett hajú idősebb nő, saját bevallása szerint 52 éves, de ezek alighanem tengeri évek, márpedig egy tengeri mérföld körülbelül 1700 méter.” S ha kell, gúnyolódik is, leginkább szűkebb hazájának viszonyaira célozva: „Aztán egy kobrakígyóval játszott az ápoló. Csúf jószág, mérges harapása van, bátran eljöhethetne írónak Vajdaságba.”

Ebben a csipkelődésben is jelen van a nosztalgia, az otthoni embe-

rek, ismerősök, akik minduntalan megjelennek, előbukkannak, s az író beléjük kapaszkodik, mint valami szalmaszálba a világ legeldugottabb zugában vagy metropolisában is. „Buddha életrajzát nézegetem az újságban, amit mural stílusban Manjusri művész kolléga rajzolt. Itt ugyanis Manjusrinak hívják a Sáfrány Imrét.” Nem csoda, hogy mindez áttételesen helyet kap a Vajdaságról írt versben is: „Megyek még mindig messzebb tőled / s mindig közelebb — Vajdaság.” S ezt a hazavágyódást, kissé önmagával évdőve, prózában így rögzíti: „Még jó, hogy nincs honvágyam, ezt a néhány könnyocseppet az erős tengeri levegő okozta, egy kicsit sós volt, még nem szoktam meg.” Néhány karcolatának bekezdésében is érzékelteti a honvágy érzését: „Hajnali három óra, otthon csak egy.”

Bárhogyan nyilatkozzon meg, mindig őszintén önmagát adja, nem tetszeleg, nem pózol. A járatlanságot mívelve is éppen jártasságát mutatja meg; látszólag a szavakkal, kifejezésekkel gondtalanul játszadozva a legkomolyabb szándékkal veti őket papírra. Az egyszerű riportba is belopja a széppróza kifejezőeszközeit, ekképpen jellemezve például az éghajlatot: „A levegő olyan nedves, hogy szárítókötélre kéne akasztani, mint otthon a fehérneműt. Nem véletlen hát, hogy a plocei kikötőről írt riportban, azaz prózában már metrikusan lüktetni kezd a szöveg: „És építenek, építenek, építenek! Épül a kikötő, épülnek a lakóházak!” Éspedig olyan erőteljesen, hogy ez már versbe kívánkozik. „kő kő kő / kő az alapja / kő a jövője / nem város / nem kikötő / nem vers / csak csupa kő.” Bejrúti riportjában szintén ennek a költői meglátásnak magját hinti el, azon tépelődve, hogy óráról órára más benyomások lepik el, más érzések kerítik hatalmukba, más igazságok tárulnak eléje. „Másképp láttam az első napon, másképp a másodikon, és megint másképp a harmadikon.” A versben ez a prózai csíra ily módon sarjad ki: „Amerre járok / csodákat várok / amerre járok / a csodák várnak / s amíg odaérek / várnak, elülnek / s míg odaérek / már el is tűnnek / ami igaz is, meg nem is.”

A szinte találomra kiragadott néhány példa nyilván csak ízelítő a figyelmes olvasó számára, aki az ötletesen megkomponált kötetben számos más rejtett összefüggést, szépséget fedezhet fel, és megbizonyosodhat, hogy a *A nagy utazás* irodalmunk nagy alkotójának műve.

VUKOVICS Géza